

ІСТОРІЯ СІЛ ЗОРЯНСЬКОЇ СІЛЬСЬКОЇ РАДИ

У минулих номерах «КТ» ми знайомили наших читачів зі своєрідними місцевими хроніками хрущовського періоду історії колишнього Радянського Союзу. Тобто роки, у яких довелося жити і працювати нашим батькам і дідам. На сьогодні це – архівні матеріали, вони не позбавлені ідеологічних нахмарок свого часу, але для багатьох любителів історії краще виключити певну зацікавленість. Ці матеріали «не стандартні», насамперед, своїми оцінками минулого, але в них спливають чимало забутих фактів.

Ми вже писали про те, що у 1963 році, відповідно до вказівкою районних чи то обласних партійних органів, у сільських та селищних радах їх активісти писали історію своїх населених пунктів (раніше ми друкували в газеті матеріали цього ряду: «Історія сіл Старожуківської сільської ради» та «Історія міст і сіл УРСР. Клеванські окреслені сторінки»).

У тому ж 1963 році зусиллями сільських активістів з'явилася також праця на кшталт уже зазначені: «Історія сіл Зорянської сільської ради». Її ми і пропонуємо увазі наших читачів.

Не можемо не назвати імен авторів цієї роботи. Ось вони: Федір Степанович Сеурід – житель села Дерев'яне, до війни – член КПЗУ, педагог; Галина Максимівна Шевченко – директор Новоставської школи, пізніше працювала в Клеванській СШ №2; Сергій Іванович Бронювський – директор Бронницької школи, вчитель історії; Роман Мартинович Романюк – директор Сморжівської початкової школи; Геннадій Федорович Волкевич – житель смт. Клевань, голова Зорянської сільської ради; Олексій Михайлович Ярцев – секретар Клеванського райкому партії, потім партгор колгоспу «Зоря комунізму».

ЗОРА

По обох сторонах шосейної дороги Ровно-Брест від обласного центру, починаючи з 14 кілометра і закінчуючи 31-м кілометром, розташована територія Зорянської сільської ради. До її складу входять села: Зоря, Грабів з хуторами Адамків і Воля, Костянтинів, Сморжів, Дерев'яне, Новостав (до 1954 року Юрдіка-Новостава), Олишва. Площа сільської ради 11374

гектарів, сільський клуб (нині в сій будівлі Свято-Духівська церква с. Зоря – ред.). Після колгоспного господарства почали будуватися колгоспники. Так утворилося село Зоря. Свою назву одержало на прохання селищ-колгоспників і зв'язку з тим, що колгосп був передовий в районі та освітлював шлях до комунізму. У зв'язку з укрупненням колгоспів, було укрупнено і сільради, і у 1959 році указом Президії Верхов-

Панорама с. Зоря.

і наволинських сіл піднялися на боротьбу за соціальне і національне визволення. Так, у 1922 році на території сіл Грабів і Орків було створено підпільний комітет КПЗУ, який очолювали інженер Оржівського заводу грузин Гагловські, Бронювський Н.К. із села Грабів. Членами комітету КПЗУ були С.Харлай, Г.Косюк, І.Кривчук. Наприкінці 1923 року підпільний комітет був викритий польською поліцією, і в 1924 році в місті Ровно його члени були заарештовані до тюремного ув'язнення, лише Бронювському і Гагловські вдалося уникнути арешту і перейти кордон СРСР.

ОЛИШВА

На північ від Новостава розташоване село Олишва. На території села і понині трапляються архео-

НОВОСТАВ

Село Новостав відоме ще з XV-XVI століть, а вперше в літописі згадується: «...а Клеван в 1596 році князь Чарторийський побудував католицький костел і наділив йому маєтки і землю між ними і селом Новим Ставом» (насправді дата побудови костелу 1630 рік – ред.).

Старі люди розповідають, що понад річкою Стубла була розташована земля двірцевої царської прислуги, на яку цар дозволив поселити вільних людей – Потанського, Шершуна, Робіницького, Харвасюка, Юхна та інших. Почало будуватися село, яке одержало назву Новий Став, тобто ново ставити село.

ЮРДИКА-НОВОСТАВ

На схід від Олишви розташована друга частина села Новостав. Вона

з півдня Зорянська сільрада межує з територією селища Клевань, Жоринської сільрадою, а із заходу – лісами та Цуманським районом Волинської області. З півдня – із Старожуківською сільрадою, і Бронницькою зі сходу.

На сході та заході території тягнуться природні луки, які перебиваються річками Уста та Стубла, притоки Горині. З південного сходу на північний захід переходить залізниця Київ-Брест. До найближчої станції Клевань 2 – 5 км.

В лісах, що оточують територію сільради, водяться: дикі кози, зайці, білки, дикі свині, лисиці, куниця, борби та інші представники фауни. В лісах ростуть білі гриби, підберезники, підоскочники, лисички, опеньки, сироїжки, маслюки та ягоди: чорниця, суниця, малина. На природних луках в селах Грабів, Новостав, Олишва, Дерев'яне є поклади торфу, який використовується як дрова і та паливо. Серед будівельних матеріалів – пісок та глина. ґрунти на території сільради підзолисті і суліщані. На полях місцеві колгоспи «Зоря комунізму» збирає багатий урожай пшениці, цукрової буряка, кукурудзи, гороху, картоплі. Велику площу займають колгоспні сади, в яких ростуть яблуні, груші, сливи, вишні.

У 1950 році з містечка Клевань господарство колгоспу було перенесено на Сморжівську хутір. Тут побудували тваринницькі ферми,

ГРАБІВ

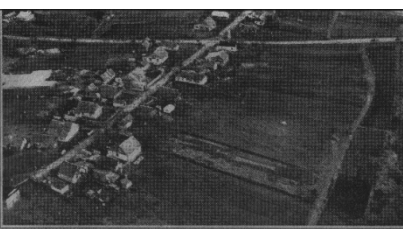
Назва Грабів походить від великого грабового лісу, що знаходиться на захід від села. Ще й досі збереглися назви урочищ, які називаються Грабок, Заграбаче і Підграбаче.

На території села залишилися сліди стоянок пізнього неоліту, що підтверджується знахідками крем'яних сокир, молотків та ін. З пізніших часів залишилося городище та кілька десятків курганів, які свідчать про оборонні заходи проти татарської навали.

Перша писемна згадка про село Грабів відноситься до 1545 року. В описі Луцького замку сказано: «...Переслицькому Пречистенському монастирю належить і Грабів, у якому сто чоловік, що п'ятькоду меду і 100 кіп грішми».

У 1911 році за Столипінською реформою були організовані хутори Адамків і Воля.

Хвилі Великого Жовтня докотилися і в с. Грабів. У 1918 році був створений ревком на чолі з жителем села Одерякою Г.П. Створено також комбін, на чолі з Гелешком М.З., який тепер працює в колосі «Зоря комунізму». Внаслідок історичної несправедливості село Грабів, як і вся Західна Україна, залишилося під окупацією Польщі. З самого початку існування польської Польщі трудящі с. Грабів

Олишва з висоти.

У 1926 році в с. Грабів на хуторі Воля було поселення польських осадників. У 1928 році підпільна комуністична організація відновила, її очолював житель села Денис Головий. З метою легалізації комуністичної пропаганди, у 1928 році в Грабіві була заснована легальна організація Сельроб-Єдність, яка фактично була легальною привідкою КПЗУ і готувала для неї кадри.

У 1928 році польський уряд розпочав свою так звану земельну реформу у вигляді комісії (виділення ґрунтів), метою якої було унеможливлення селянам організуватися на боротьбу проти колоніальної політики буржуазного уряду. Окупанти бачили,

логічні знахідки: крем'яні наконечники стріл, крем'яні скребачки, кам'яні сокири, що свідчать, що на цій території люди жили в дуже давні часи.

У 1553 році під час татарських нападів хутір було знищено, людей вбито, а землі спустошено. За часів панської Польщі на спустошені землі Олишви було поселено бунтівників проти шляхетської Польщі – всього 12 сімей: Максимчука, Корюка, Солов'я, Гелешка, Борсана, Новака та ін. Поселення називали Голишва, від слова «голий», а пізніше стали називати Олишва.

Під час Великої Вітчизняної війни німецькі фашисти спалили село Олишву, але за роки радянської влади воно було відбудоване.

сїт куліть у нові дрови ліси, викорчував її і побудував будинок, у якому відпочивав якийсь багатий комерсант. За перебування в цьому будинку в літній період він запалив великі гроші. Тоді люди, побачивши велику вигоду, стали й собі куліть ділянки, ставити будинки, в яких влітку відпочивали пані. Потім до Новостава від Клеваня було приділено вулицю Юрдіка, і село стали називати Юрдіка-Новостава. У 1954 році указом Президії Верховної Ради УРСР відмінено назву Юрдіка і залишилася назва Новостав.

Під час імперіалістичної війни 1914 року, населення села було евакуйоване в сусідній області України та Росії. Бой проходили в селі, були спалені майже всі будинки, господарства порабовані німцями, зруйновані млини і цегельні. Після революції населення вело боротьбу з гетьманцями, її очолювали Федот Робіницький і Стах Фролов. Вони розорили поліцію і вимчали її з села. Стах Фролов пізніше загинув.

Перша комсомольська організація була створена у 1939 році. Її першими членами були Олександр Гудуєв, Борис Літвінович. Вони звільнили від рук українських націоналістів.

Ф.СВИРИД, Г.ШЕВЧЕНКО, Р.РОМАНЮК, Г.ВОЛКЕВИЧ, О.ЯРЦЕВ. 1963 р. Фото з архіву редакції. Далі буде.

Новобудови Зорі. Кінець 1960-х років.

ІСТОРИЯ СІЛЬРАДИ ЗОРЯНСЬКОЇ СІЛЬСЬКОЇ РАДИ

Закінчення. Початок в № 19 від 14.08.2015 р.

ДЕРЕВ'ЯНЕ

В західній частині території сільради розташоване село Дерев'яне. В давні часи на місці, де знаходиться село, оселилися племена древлян. Звідси, вірогідно, і походить назва села Дерев'яне.

За архівними матеріалами у селі до 1846 року було 72 двори, всього жителів – 568 осіб. Відомо, що у 1844 році князь Костянтин Чарторийський збудував у селі церкву та корчму. Селяни були кріпаками князя Чарторийського, який на той час проживав у містечку Клевань. Пізніше влада перейшла до рук поміщика Мальчицького. Основна ж влада в селі була зосереджена в руках священика Василя Васильовича Юшковського. Майже все населення села було безграмотним. Основне заняття селян хліборобство. Навчання дітей проводилось у дяківській хаті. Всього навчалось 20 дітей. Першим учителем на селі був Ігнат Святковський – церковний дяк. В школі вивчалися церковні книги на слов'янській мові.

Кращі землі займали священик Малиновський – 40 га рілля і 12 га сіножатей, дяк Святковський, відповідно 20 і 6 га, селяни ж переважно мали по 1-2 га орної землі.

З 1920 року територія села знаходилась під владою польської Польщі. Становище селян погіршилось. Польський уряд

жовної поліції щодо проведення КПЗУ кампанії по відзначенню міжнародного дня боротьби за мир в Ровенському повіті від 2 серпня 1932 року говорилось: «В селі Дерев'яне біля православної церкви на дереві був вивішений транспарант з гаслами українською мовою: «Міжнародний день боротьби з небезпечною війною», «Геть з мілітаризмом!», «Геть руки від Радянського Союзу!», «Хай живе СРСР!».

З північного заїту слідчого відділу Ровенського повітового управління державної поліції від 7 липня 1933 року щодо вивішування гасел, розповсюдження листівок КПЗУ і МОДРУ на території повіту зазначається: «В ніч на 14 червня 1933 року в селі Дерев'яне Клеванської гміни біля православної церкви, транспарант розміром 60 на 70 сантиметрів, на якому були написані гасла: «Геть з білим терором!», «Хай живе українська мова!», «Протестуємо проти колючого ж транспаранту невірною літери: «Хай живе УРСР!».

У 1938 році члени підпільної організації були викриті і віддані до суду. Майже всі вони польським урядом були засуджені до тривалого ув'язнення від 5 до 12 років.

У 1939 році українські землі були визволені від польського панування Червоною Армією. Всі колишні члени КПЗУ повернулися додому. Вони активно взялися за справу будівництва

Шило. Націоналісти вбили також Максима Гуца, Олександра Гуца, Ананія Бушка. Німці розстріляли бригадира рільничої бригади Антона Романюка.

У 1944 році, коли українські землі були визволені від фашистського рабства, знову завивало життя в Дерев'яно-му. Було розпочато навчання в школі, запрацювали бібліотека, клуб, багато селян взяли участь у боротьбі з фашистами на фронтах війни. Вони нагороджені орденами й медалями, а Мусій Романюка нагороджений чотирма медалями та орденом «Червона зірка».

СМОРЖІВ

На півдні території сільради розташовані села Сморгів. За переказами старих людей, зокрема Олексія Губича, село Сморгів заселено 400 років тому. Селяни-кріпаки втікали в ліси від своїх панів. Поселялись тут, а в лісі було багато грибів сморгів, тому й поселення стали називати Сморгів. Та ція від виробляли панщину. Люди відробляли панщину, а також державні повинності. Кращі землі належали державі, а також священику й дяку. Населення було не грамотне. Бідняки і селяни рідко покидали село, оскільки селяно не навчилися вищити селю, поля, дяка.

Під час панської Польщі активісти села Степан Кравець, Григорій Кувальський, Іван Губич

Будівництво «старого» торгового центру в селі Зоря на фоні першого двоповерхового будинку та будівлі правління колгоспу. Кінець 1960-х років.

– 1134.

В селах нинішньої Зорянської сільради за часів панської Польщі було 6 чоловік з вищою освітою та 8 чоловік з середньою освітою – переважно священики, вчителі. А тепер виникли нові професії. Із селян нашої сільради вийшли професори, інженери, геологи, ветлікарі, вчителі, продавці, лікарі, медсестри. Майже в кожній хаті є студенти.

ВІДОМОСТІ ПРО НАУКУ, КУЛЬТУРУ, ОСВІТУ, ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я

На території сільради розташований колгосп «Зоря комуні-

ВІДОМОСТІ ПРО НАУКУ, КУЛЬТУРУ, ОСВІТУ, ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я

На території сільради за панської Польщі були лише три початкові школи і жодного медичного закладу, а тепер діють 3 восьмирічні школи, 3 початкові, 4 медпункти, дитбудсатори, 5 клубів, 5 бібліотек із загальним фондом 24582 книги, з 2200 читачами, працює 5 постійних кіноустановок.

Побудовано два медпункти, два дитячі яселі, прокладено шосе Клевань-Зоря.

дався величезний подвиг, заробляючи розмовляти рідною мовою, навчання проводилось польською мовою. Серед селян часто виникали незадоволення, організувалися масові виступи і протести.

У 1931 році в селі Дерев'яне було засновано підпільну організацію КПЗУ, керівниками якої були Тимошук Іван та Гуц Олександр Романович. Членами підпільної організації були: Максим Гуц, Федір Смирин, Іван Тимошук, Павло Десятник, Микола Зайздрук, Андрон Зайздрук, Микола Оксенчук, Роман Оксенчук, Макар Рачкелюк, Артем Рачкелюк, Антон Шило та інші. Члени підпільної організації розклеювали листівки, вели агітацію проти польського уряду, розповсюдили по соціалістичне будівництво в Радянській країні, організували проведення периферійних свят, мазох. В інформації команданта Ровенського повітового управління дер-

шавою Клеванського виконкому, Іван Тимошук – начальником міліції в містечку Клевань.

У тому ж 1939 році в селі Дерев'яне було створено колгосп, його головою був Ананій Гуц. Створили комсомольську організацію, секретарем обрали Миколу Оксенчука.

Під час окупації староста села видав сім'ї активних діячів. В селі Цумань було розстріляно таких жителів села: Дмитра Зайздрука, батьків Олександра Гуца, Тараса Шершуля та його сім'ю, Петра Рачкелюка з його сім'ю Трохима Олінчука, сім'ю Федора Десятника.

Від рук українських націоналістів загинули сім'я Олексія Бушка, Феофан Шкіндер і його дружина, Яків Шило з дружиною, секретар сільради Гаврило Шило, директор млина Микита Лайко, а також Оксана Десятник, Антон Яцона, Дмитро Ярмольчук. На колочому дроті був підвищений колишній член КПЗУ Олександр

членами КПЗУ с. Дерев'яне.

Для прискорення колонізації українського населення, польський уряд насаджував польських осадників. Вони заселили всі кращі землі на південь від села Сморгів. Таким чином були організовані Сморгівські хутори. Бідно жило населення за часів панської Польщі. Кращі землі були зайняті осадниками, і лише за часів Радянської влади значно зріс добробут трудящих. Майже в кожній хаті є радіопа, велосипеди, мотоцикли.

ВІДОМОСТІ ПРО НАСЕЛЕННЯ

В Зорянській сільській раді станом на 1 січня 1960 року загальна чисельність населення складає 5070 чоловік, з них: робітників – 1384; колгоспників – 3690; інтелігенції – 160 чоловік. На виробничій із загальної кількості населення працює 1509 чоловік, в колгоспі

Сморгів, Зоря, Грабів, Костянтинів.

Колгосп «Зоря комунізму» має 3918 га орної землі, 1053 га сіножатей і пасовищ, 78 га садів, 57 га лісів і чагарників та 298 га непридатної землі.

В колгоспі вирощують озиму пшеницю, озиме жито, ячмінь, кукурудзу, ячмінь ярий, овес, просо, гречку, горох, кормові боби, вику, люпин, цукрові буряки, картоплю, капусту, моркву, огірки, помідори.

Середня врожайність продачних культур в колгоспі за 5 останніх років становить (центнерів з гектара): озимі пшениці – 22,8; цукрових буряків – 376; кукурудзи – 40; ярих зернових – 20,9; картоплі – 109.

Основні види продуктивної худоби: молочно-мясне тваринництво та свинарство м'ясо-шкурного напрямку, птахівництво – кури. На 100 га сільськогосподарської території: ВРХ – 54 голів, у тому числі 17 корів; 72 голви свиней, 116 голів птиці. В колгоспі є 28 тракторів, у тому числі 20 гусеничних, сумарною тяговою потужністю 652 кіньських сил; колісних – 8 (132 к.с.); зернових комбайнів – 6, кукурудзозбиральні – 1; силосозбиральних – 6; бурякозбиральних – 6.

З 1959 року на території колгоспу побудовано 6 корівників, 8 телятників, 9 відгодівельних свинарників, 3 поточних свинарників, 1 пташник. Колгоспне виробництво електрифіковано і одержує енергію з Доброворської ТЕС. Допоміжне виробництво в колгоспі: механічний млин, лісопилка, крупорушка, столярно-тепларні майстерні, ремонтна майстерня. Неподільний фонд в колгоспі у 1961 році становив 158 тисяч 730 карбованців, а в 1962 році 178 тисяч 877 карбованців, в 1963 році – 288 тисяч карбованців. Отже, за два роки неподільний фонд зріс вдвічі.

В минулому була лише одна корчма в селі Дерев'яне, а тепер працює 4 магазини, 4 буфети. Матеріально-побутові умови трудящих зростають. Зростають потреби трудящих, товаробіг кооперативної торгівля збільшується.

радіофіковані. В особистому користуванні трудящих сільради є один легковий автомобіль, 53 мотоцикли. Власники та радіоприймачі мають майже кожна сім'я, у сям дворах є телевізори. На кожен населений пункт передплачено 560-600 примірників газет та журналів.

В Зорянській сільраді на громадських засадах працюють бібліотека в селі Сморгів і клуб в с. Дерев'яне. За бойові заслуги і за участь у Великій Вітчизняній війні більшість учасників нагороджено орденами та медалями. За досягнуті успіхи у сільськогосподарському виробництві 26 колгоспників нагороджено орденами та медалями. 18 колгоспників були учасниками Всесоюзної та Республіканської сільськогосподарських виставок.

БЛАГОУСТРІЙ, ДОБРОБУТ ТРУДЯЩИХ

Село Зоря має три вулиці. Планується побудувати світлі, прекрасні 1-2 квартири будинки, покриті шифром. Житловий фонд за роки Радянської влади і, зокрема, у післявоєнний час зріс у 1,8 рази. Протягом 1960-1963 років впроваджено освітлення, вкрито мостові вулиці в с. Зоря, Грабів, побудовано три лазні, чотири магазини, дві майстерні побутового обслуговування.

Добробут трудящих у порівнянні з минулими роками зріс. Робітники та службовці одержують оплачувані відпустки, їх діти одержують стипендії, різні допомоги, пенсії за заслугу років та по старості, безплатне лікування. Непрацездатні колгоспники за рахунок колгоспу одержують пенсії. 50-ти жінкам виплачується державна допомога на виховання дітей. 85 процентів від загального бюджету сільради витрачається на лікувальні та культурні заклади.

В складанні історії Зорянської сільської ради брали участь: Ф.С.СВІРИД, С.БРОНОВИЦЬКИЙ, Р.М.РОМАНЮК, Г.М.ШЕВЧЕНКО, Г.Ф.ВОЛЧКЕВИЧ, О.М.ЯРЦЕВ. 1963 р.

Дерев'янський став і село з висоти пташиного польоту. Фото з архіву редакції.